

En sammanställning av lärande tillsyner av åtta kommuners arbete med lex Sarah

Brukarens rättigheter tas till vara genom lex Sarah

Det är i grunden en rättighet och en förmån för den enskilde brukaren att personal inom socialt arbete rapporterar missförhållanden och risker för missförhållanden. Därför är det viktigt att lex Sarah är en naturlig del av arbetet för varje medarbetare inom socialtjänsten.

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) genomförde under 2019 och 2020 lärande tillsyner av åtta kommuners arbete med lex Sarah. Det samlade resultatet av tillsynerna visar att det finns rutiner för kvalitetsarbetet, men det är inte en självklarhet för varje medarbetare att rapportera enligt lex Sarah.

Baserat på det som framkommit av tillsynerna har IVO tre medskick för det fortsatta arbetet med att integrera lex Sarah i verksamheten:

- Avdramatisera och skapa trygghet för att använda lex Sarah.
- Använd utredningsarbetet för att sprida lärande.
- Följ upp att åtgärder ger effekt för brukarna.

Avdramatisera och skapa trygghet för att använda lex Sarah

Grunden till en god kvalitet i socialtjänstens arbete bygger på att man uppmärksammar missförhållanden och risker för missförhållanden.

Kommunerna som ingått i tillsynerna beskriver att de genom att prata om kvalitetsarbetet i positiva termer motiverar medarbetarna att använda sig av lex Sarah som ett förbättringsverktyg. Däremot tycker de i många fall att det är svårt att hantera begrepp som rör lex Sarah. Några kommuner uttrycker att orden kan ha en negativ klang. Det kan

till exempel handla om att ordet *anmäla* används istället för ordet *rapportera*, eller att det finns en rädsla för att rapporteringen innebär att viss personal pekas ut.

Kommunerna anger vikten av att avdramatisera rapporteringen enligt lex Sarah genom att betona att lex Sarah ligger till grund för lärande och utveckling.

Trots att verksamheterna kontinuerligt informerar medarbetarna om lex Sarah beskriver kommunerna att det troligen sker en underrapportering enligt lex Sarah. Det kan röra sig om såväl risker för incidenter som faktiska incidenter. Vid tillsynerna framkom exempel där medarbetare rapporterar alla incidenter som avvikelser och att chefer i nästa led kan "uppgradera" en avvikelse till en lex Sarah-rapport. Det tyder på att medarbetarna inte fullt ut är trygga med sin rapporteringsskyldighet. Om det finns en osäkerhet kring att rapportera finns det en risk att man inte rapporterar alls.

SAMTAL FÖR ÖKAD KUNSKAP

Det är av vikt att genom samtal fördjupa kunskapen om lex Sarah. Samtalen behöver ske kontinuerligt och på samtliga nivåer: arbetsgrupps-, lednings- och politisk nivå.

Samtalen är en viktig utgångspunkt för att göra lex Sarah till en naturlig del i verksamheten. Det handlar om att våga se och benämna svåra saker och att prata om vad ett missförhållande kan vara och om det finns risker för missförhållanden i verksamheten. Med små medel kan stora förbättringar uppnås.

Använd utredningsarbetet för att sprida lärande

Genom att systematiskt utreda missförhållanden och risker för missförhållanden skapar man ett lärande.

Vid tillsynerna framkom vikten av att arbetet sker på systemnivå, med tydliga kopplingar mellan orsaker och åtgärder.

Arbetet är beroende av att det finns medarbetare med rätt kompetens för att utföra utredningarna. Några kommuner lyfte att kvaliteten i utredningsarbetet kan höjas genom att:

- involvera medarbetare med olika kompetenser
- göra tydligare bakgrundsanalyser av orsaker
- betona vikten av att följa upp effekter för enskilda brukare.

Tillsynerna visar att i de kommuner där det saknas ett utarbetat system för att sprida information, erfarenheter och kunskap kring lex Sarah uteblir ofta det lärande som lex Sarah syftar till.

Vissa kommuner berättade om positiva erfarenheter av att skapa lärande genom att sprida information om lex Sarah-utredningar mellan olika verksamheter i organisationen.

Följ upp att åtgärder ger effekt för brukarna

I tillsynerna lyfte kommunerna goda exempel på hur de följer upp effekten av arbetet med lex Sarah – att det faktiskt leder till en förbättring för den enskilde brukaren. Några kommuner beskrev att de gör åtgärds- eller handlingsplaner för att systematiskt kunna följa att planerade åtgärder genomförs och ger effekt.

I de flesta fall rörde dock åtgärderna främst rutiner. Det kan därmed vara svårt att veta om åtgärderna verkligen är relevanta och leder till förbättring för enskilda brukare. En kommun beskrev att de pratade med brukaren eller närstående till brukaren om effekten av åtgärderna.

Det framkom även att vissa kommuner uppdaterat sina rutiner för lex Sarah genom att även beskriva hur uppföljningen av åtgärder ska ske. Det kräver en tydlig ansvarsfördelning för att bevaka att åtgärder genomförs, annars finns det en risk att den enskilde brukarens situation inte förbättras.

ARBETET MED LEX SARAH SKAPAR TRYGGHET FÖR BRUKAREN

Rapportering enligt lex Sarah är en del av socialtjänstens kvalitetsarbete. När ledning och personal kontinuerligt arbetar tillsammans kan arbetet utvecklas så att rapporterings-skyldigheten blir en naturlig del av varje medarbetares arbete. Med detta som grund skapas en trygghet för den enskilde brukaren och möjlighet att förbättra den enskildes situation.

Vill ni bli bättre på lex Sarah?

På ivo.se/lexsarah finns ett material som kan stötta kommuner och privata utförare i arbetet med lex Sarah. Där finns även tre filmer som kan användas för olika verksamheter.

På Socialstyrelsens webbplats kan ni ta del av en [handbok om lex Sarah](#) och [Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om lex Sarah](#).